

moment, també a Aiguatèbia i a la Bastida (Alt Bulès): «l'hi dièrem, *féu?*» (1960), o sigui que aquest té sobretot el matís de 'hi esteu conforme?'.

Fet: des dels orígens apareix no sols com a participi sinó també amb el valor substantiu de 'acte, cosa feta': «los molins de San Pere de La Co<r>rit, que foren cremants e sderrocants per lo *feit* d'él», doc. de l'Alt Cardener, S. XII, PPujol (*DocsVgUrg.* iv-38); per la cronologia de la reducció *et < eit < ACT*, vegeu *EntreDL* I, 105-7; ja és sabut que encara és *feyt* en temps de Jaume I, la *Cròn.* del qual duu el nom de *Libre dels Feys*, i s'hi troben a cada pas frases com «aquesta paraula volc nostre Senyor complir en los nostres *feys*» (3).

La locució de *fet* pot ja significar a l'Edat Mitjana, com és el sentit més corrent avui, 'en la realitat, efectivament', segons el *DAG.* S. xv [Belv.], i realment així ho notem de vegades: «aytal com és en l'esguart sie-n de *fets*», Ant. Canals (*Carta de St. B.*, § 9); «y de *fet* jo ho tinc en mon poder: et res ipsa, penes me habeo», Lacav. Variants idiomàtiques modernes són *com de fet* i *fet i fet*: «*com de fet*, lo dia de la festa major no ho fou de ventura», Cay. Vidal (*La Vida en lo Camp*, 158); *fet i fet* 'al capdavall': «al capdavall, que 't matin o que 't moris / *fet y fet* és igual... y si fugias / també tart o dejorn te moriras», Apelles Mesures (*Jo. Fl.*, 1885, 76), cf. *quan se haurà fet y fet* en Lab. 1839 només.

Però segons l'ús que en català antic crida més l'atenció de *fet* significa 'a l'acte, tot seguit': «així-s farà, ne s'í pot dar consell per altra via: e veuretz-ho de *fet!*», Eiximenis (*Dones*, prosif. VIII, 2.36), d'on resulta que ell mateix usa conjuntivament de *fet* que 'de seguida breu' (*Cercaposa* II, 33.28). Cosa molt exemplificada sobretot en escr. valencians del S. xv: «Per haver sciència --- scoltava molt sàviament, e no li calia repetir, que de *fet* ho entenia», «lo sots-prior era orb, e menaren-lo al cors de sent Thomàs, e de *fet* cobrà la vista», StVicentF (*Quar.*, 16.108, 19.210, i encara 99.87); de *fet* que 'tot seguit que': «de *fet* que se acotes als 21 anys, és tengut de dejunar alguns dies», id., id. (24.100).

És un ús molt freqüent en JRoig: «Doncs; per marit / —dix— Déu teniu: / e yo catiu / a mon senyor / seré traydor, / fent-lo cornut? / Sí Déu m'ajut, / que no-u faré, / ans me n'iré ---. / De *fet* partí», «resta darrera / ella 'n la sgleya: / ab molts se reya; / com lo preych / e totes seyen, / s'agenollava / o de peus stava; / si la tocaven / qui prop li staven, / de *fet* bonia», JRoig (*Spill*, 3981); «pastors certs / essent desperts / vetlant ovelles, / cançons novelles / àngels cantans, / manifestants / Déu nat, oÿren: / de *fet* partiren / e-l visitaren», id., i a cada pas en aquesta obra (vv. 11524, 7906, 10394, 12178); i també aquí de *fet* que: «quan la veuràs / la adoraràs / --- / a En Esahú / com Jacob féu / de *fet* que-l véu», id. (v. 12846); i encara en d'altres: «quant lo volràs despertar, pren ruda e fes-ne pòlvora --- e met-li-n en la boqua, e de *fet* se despertarà», en el Receptari val. de Micer Joan, a. 1466 (*BABL.* VII, 430).

Feta [tercer quart S. XIV, *Cròn. del Cerimoniós*] (-*feta*, Belv. «*facinus*»): «y des d'aquella *feta*, ma dolsa Catalunya / d'altre castell de rocas dormí pogué a redós» en el primer esbòs de l'*Atl.* (1867) I, 66a (canviat en *gesta*, en la versió de 1877); molt popular en el Princ. i illes: «recordant-me de la *feta* que ell havia jugat la nit abans al pobre músic, treya foc pels calxals», Careta (*Jo. Fl.*, 1876, 296); d'ús ben popular en el cat. central, més ampli encara en l'ambient rural: «li estic molt agraït per lo *fets* de muñ kuñat' 'l'afer, la qüestió' (St. Vicenç de Montalt, 1925), i semblant en men. «obra, acció, manera d'obrar» («té *fetes* de boig», AFerrer Ginart, *Rond. de Men.*, 219).

L'antic participi actiu *faent* era 'relatiu (a), pertanyent a', corresponent a usos com *pel que fa a*; a Cincorres vaig poder llegir el «Llibre de Privilegis y altres Actes y documents antics *fabents* a la conservació del dret de les aldees» <de Morella>, que s'hi conservava a Ca la Vila (1961), i que no es degué escriure gaire després de l'any 1400 (car era datat de 1398 el doc. més modern que contenia); «En B. e'N P. d'Atsat --- habitants de Perpenyà --- s'establiren fermanes --- e per ayssò obligaren lurs béns e renunciaren a tot dret per els *fasén*», 1313 (*RLR* XXIX, 71); també en fonts mallorquines més recents (en veig docs. en *BSAL* VIII i més endavant, a la p. 367a), Est. Aguiló diu «més docs. *faents* per los beneficiats de les capelles ---».

Modernament només l'he vist en ús en Narcís Oller, que li dona, amb la pronúncia *faient*, un ús colloquial, ben expressiu, popular i d'aire autèntic: 'afable, trempat, que congenia amb tothom': «és un bon noi, més viu que una espurna, servicial, belluguet com una *papallona*, que li dic jo <la seva dispescera>, i que, com que té un geni tan *faient* m'agrada complaure'l» (*La Pap.*, O. C. I, 9); «li dic que m'ha agradat, perquè, vaja, per esser un general se presenta molt humil, molt *faient*, molt trempat», *Vilaniu*, 39; en rigor no és més que el parti. act. del verb *fer* en l'acc. familiar d'«avenir-se, convenir dues persones l'una a l'altra», en el qual l'usa el mateix Oller («a veure si *faran*, a veure», *Pap.*, O. C. I, 11); cf. cast. ant. *faziente* en un sentit semblant en JRuiz, *Buen Amor*, veg. comentari meu, v. 237a («iva lidiar en campo el cavallo *faziente* 'actiu, empenedor'); l'it. *confacente* s'usa de vegades amb el mateix sentit: *maniere confacenti* (Petr.), especialment en autors del Nord, aplicat també a les persones (Salvioni tradueix per «simpatico, *confacente*» el milanès *omogènni*, *Dial. Mod. C. Milano*, 198).

Facinerós [1613], pres del ll. *facinorosus*, derivat de *facinus* 'feta', sobretot 'mala acció': «se féu justícia condemnant a mort un home --- natural de Benicarló, lo qual era mut y sort a nativitate, por lo que se era trobat era anat aquadrillat ab *facinorosos*», *Dieteri Mun.* de Bna., 7-II-1613; ja -erós: «O quant bé podem dir que és la nit capa / de lladres y de gent *facinerosa*: / que la nit que del tot és tenebrosa / és la que sens ductar millor los tapa», Ant. de Verí, a. 1623 (*JMBover*, *BiEscrBal.* II, 496-III-1.2); i en la cançó